Socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:18

om efterlevandepension m. m. (skr 1983/84:95 och prop. 1983/84:100)

Sammanfattning

I betänkandet behandlas

dels regeringens skrivelse 1983/84:95, vari proposition 1983/84:73 om en reformering av efterlevandepensioneringen m. m. återkallas. I samband härmed behandlas den med anledning av skrivelsen väckta motionen 1983/84:289 (m) såvitt avser yrkandena 1 a och b om vissa barnpensionsfrågor och yrkandena 2 och 3 om delade ATP-förmåner mellan makar,

dels motionerna 1983/84:620 (s), 1983/84:776 (s), 1983/84:1611 (m) och 1983/84:2447 yrkande 2 (m) om pensionsförmåner till efterlevande make,

dels motionerna 1983/84:541 (s) och 1983/84:1590 (fp) om ekonomiskt bidrag i vissa fall till efterlevande föräldrar,

dels proposition 1983/84:100, bil. 7 såvitt avser anslaget C 5. Barnpensioner.

Utskottet förordar att motion 289 yrkandena 1 a och b och 2 samt motionerna 620, 776, 1611 och 2447 yrkande 2 överlämnas till den aviserade utredningen inom pensionsområdet. Vidare avstyrker utskottet bifall till motionerna 289 yrkande 3, 541 och 1590. Utskottet tillstyrker regeringens förslag till medelsanvisning till barnpensioner.

Skrivelsen

Regeringen har i skrivelse 1983/84:95 återkallat proposition 1983/84:73 om en reformering av efterlevandepensioneringen m. m.

Propositionen

FEMTE HUVUDTITELN

Regeringen har i proposition 1983/84:100, bil. 7 (socialdepartementet) under litt. C punkt C 5. Barnpensioner föreslagit riksdagen att till *Barnpensioner* för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 221 000 000 kr.

Motion väckt med anledning av skrivelse 1983/84:95

I motion 1983/84:289 av Göthe Knutson m. fl. (m) hemställs

1. att riksdagen bifaller förslagen i regeringens sedermera återkallade proposition 1983/84:73 om reformering av efterlevandepensioneringen m. m. i vad avser

a) ökad pensionstrygghet (barnpension och barntillägg) för adoptivbarn i den händelse någon av de tilltänkta adoptivföräldrarna skulle avlida innan adoptionen genomförts,

b) sänkt kvalifikationstid för utländska barns rätt till barnpension,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att den aviserade parlamentariska kommittén också bör utreda frågan om lagfäst giftorätt i eller liknande fördelning av pensionspoäng,

3. att, i avvaktan på resultatet av den aviserade kommitténs arbete, riksdagen beslutar införa provisoriska regler för inbördes fördelning av makars gemensamma, årsvis intjänade ATP-poäng med ikraftträdande fr. o. m. 1985.

Yrkande 1 c behandlas i betänkande SfU 1983/84:21.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden vid riksmötet 1983/84

I motion 1983/84:541 av Margareta Persson m. fl. (s) hemställs att riksdagen begär att regeringen utreder den ekonomiska situationen vid barns bortgång för föräldrar till handikappade barn med vårdbidrag och för föräldrar som uppbär ersättning från föräldraförsäkring.

I motion 1983/84:620 av Elvy Nilsson (s) och Magnus Persson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer att den aviserade översynen av efterlevandepension överväger att änkepension i särskilda fall skall kunna utgå även om äktenskapet ej varat i fem år.

I motion 1983/84:776 av Anita Modin m. fl. (s) hemställs att riksdagen hemställer att regeringen låter utreda möjligheterna till att införa en garantipension till efterlevande i enlighet med motionens anda.

I motion 1983/84:1590 av Elver Jonsson (fp) och Lars Ernestam (fp) föreslås

1. att riksdagen beslutar att särskild trygghetsförsäkring skall kunna tecknas av föräldrar till handikappade barn,

2. att riksdagen beslutar att vårdbidrag m. m. som upphör på grund av handikappads frånfälle skall få uppbäras under viss tid i enlighet med vad som angetts i motionen.

I motion 1983/84:1611 av förste vice talman Ingegerd Troedsson (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär följande ändring i AFL 14 kap. 2 § sista stycket: Änkepension skall indragas, om den pensionsberättigade ingår äktenskap. Upplöses äktenskapet innan det bestått i fem år skall pensionen ånyo börja utgå. Detsamma skall gälla om mannen vid äktenskapets ingående fyllt 60 år.

I motion 1983/84:2447 av Ulf Adelsohn m. fl. (m) yrkande 2 (motivering i 1983/84:2445) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till

känna vad i motionen anförts om riktlinjer för översyn av efterlevandepensioneringen.

Utskottet

Reformering av efterlevandepensioneringen

Regeringens proposition 1983/84:73 om en reformering av efterlevandepensioneringen innehöll förslag om en avveckling på sikt av de nuvarande bestämmelserna om änkepension inom folkpensions- och ATP-systemet. Tyngdpunkten i efterlevandestödet skulle läggas på barnpensionerna genom förbättringar av dessas nivå. Stödet till vuxna efterlevande skulle utgå lika för män och kvinnor och få formen av dels ett generellt omställningsbidrag under ett eller – om den efterlevande har vårdnaden om barn under 8 år – tre år efter dödsfallet, dels ett särskilt efterlevandebidrag utan tidsbegränsning till den som har nedsatta möjligheter att försörja sig på annat sätt. Förslagets övergångsregler innebar att redan beviljade änkepensioner skulle utgå oförändrade samt att kvinnor som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande fyllt 50 år skulle få änkepension enligt nuvarande regler, dock att änkepensionen från ATP skulle samordnas med den egna ålderspensionen från ATP.

Propositionen har återkallats av regeringen i skrivelse 1983/84:95. Socialministern framhåller därvid att en förändring av förmånsreglerna inom socialförsäkringsområdet av den karaktär det här gäller bör beslutas under bred parlamentarisk uppslutning. De riksdagsmotioner med anledning av propositionen som har lämnats från oppositionspartierna visar att någon sådan uppslutning f. n. inte kan väntas vid en riksdagsbehandling av propositionen. Det finns därför enligt socialministerns bedömning anledning att i det läge som uppkommit hänskjuta frågan om en reformering av efterlevandepensioneringen till behandling i den parlamentariska utredning som han inom kort avser att föreslå skall tillsättas inom pensionsområdet.

Ett flertal motioner tar upp frågor i anslutning till förslagen i propositionen. I den med anledning av skrivelsen väckta motionen 289 av Göthe Knutson m. fl. begärs att vissa förslag inom barnpensioneringens område genomförs utan ytterligare utredning. Förslagen i fråga innebär *dels* att kvalifikationstiden för utländska barns rätt till barnpension sänks från nuvarande fem år till sex månader, *dels* rätt till barnpension till barn som förts till Sverige i adoptionssyfte i de fall en blivande adoptivförälder avlider innan adoptionen hunnit genomföras. I sistnämnda fall föreslås också en rätt till barntillägg till den efterlevande adoptivföräldern, om denne åtnjuter förtids- eller ålderspension från folkpensioneringen. I motionen lägger motionärerna också fram förslag om att den aviserade utredningen skall få i uppdrag att pröva frågan om att införa giftorätt i eller liknande fördelning av ATP-poäng mellan makar. Motionärerna föreslår samtidigt att provisoriska regler härom införs redan fr. o. m. nästa år.

Motion 2447 av Ulf Adelsohn m. fl. (yrkande 2) innehåller förslag till riktlinjer för den framtida efterlevandepensioneringen. Motionärerna menar att ett nytt system måste tillgodose rättstryggheten i den meningen att "intjänad" och registrerad pensionsrätt finns kvar och aktualiseras när maken i en familj avlider. Vidare måste systemet ha en lång övergångstid som också gör det möjligt för familjerna att till överkomliga kostnader bygga upp ett kompletterande försäkringsskydd. Slutligen måste även ett nytt system för efterlevandepensionering ta hänsyn till barnens behov av vård och tillsyn, varför den efterlevande föräldern måste få möjlighet att ägna tillräcklig tid åt hem och barn så länge det behövs. Motionärerna begär ett tillkännagivande härom till regeringen.

Även motion 776 av Anita Modin m. fl. innehåller synpunkter på efterlevandepensioneringens utformning. Motionärerna anser att den aviserade parlamentariska utredningen bör ta upp frågan om en garantipension till efterlevande. Pensionen, som skall vara inkomstprövad, skall garantera efterlevande man eller kvinna en ekonomisk grundtrygghet och samtidigt aktivera den efterlevande till försörjning genom eget arbete. En förutsättning för att pension skall utgå bör därför vara att den efterlevande står till arbetsmarknadens förfogande.

Utskottet delar helt bedömningen att en förändring av förmånsreglerna inom socialförsäkringsområdet av den karaktär som föreslagits i proposition 73 bör beslutas under bred parlamentarisk uppslutning. Det är därför värdefullt att frågan om en reformering av efterlevandepensioneringen nu kan bli föremål för fortsatt utredning inom en parlamentariskt sammansatt kommitté.

De förslag inom barnpensioneringens område som berörts i motion 289 kan enligt utskottets mening inte bedömas isolerade från propositionens förslag i övrigt utan bör även de bli föremål för fortsatta överväganden inom den nya utredningen. Såvitt gäller förslaget i samma motion om att riksdagen nu bör besluta om provisoriska regler för delning av ATP-poäng för makar vill utskottet erinra om att pensionskommittén i det betänkande (SOU 1981:61, Familjepension) som har legat till grund för förslagen i proposition 73 anfört en rad vägande skäl mot ett pensionssystem med denna inriktning. Utskottet kan därför inte förorda något provisoriskt system i enlighet med motionsförslaget.

Enligt utskottets mening är det önskvärt att den nya parlamentariska utredningen kan påbörja sitt arbete med att nå en bred parlamentarisk anslutning kring ett förslag om efterlevandepensionering utan några bindande riktlinjer från riksdagens sida. Utskottet föreslår därför att yrkandena 1 a och b och 2 i motion 289, yrkande 2 i motion 2447 och motion 776 överlämnas till utredningen för en förutsättningslös behandling.

I två motioner kritiseras nuvarande bestämmelser för rätt till änkepension. Elvy Nilsson och Magnus Persson anser i motion 620 att det i vissa fall kan vara motiverat att göra avsteg från kravet på fem års äktenskap för rätt till

änkepension. Förste vice talman Ingegerd Troedsson begär i motion 1611 en ändring i villkoren för rätt till änkepension från ATP så att en änka som gifter om sig med en man som fyllt sextio år inte som f. n. mister rätten till änkepension om hon blir änka på nytt efter det att det nya äktenskapet bestått i fem år.

Utskottet vill inte bestrida att de ifrågavarande villkoren för rätt till änkepension i vissa fall kan vålla problem. Genom den konstruktion av efterlevandepensioneringen som föreslogs i proposition 73 skulle problemen i huvudsak ha lösts. Utskottet anser på grund av det anförda att det finns anledning att överlämna även motionerna 620 och 1611 för behandling inom den nya utredningen på pensionsområdet.

Medelsanvisning till barnpensioner

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag till medelsanvisning under anslaget C 5. Barnpensioner.

Övriga frågor

Utskottet behandlar i detta sammanhang även motionerna 541 av Margareta Persson m. fl. och 1590 av Elver Jonsson och Lars Ernestam om stöd till efterlevande föräldrar när ett barn avlider. Motionärerna erinrar om att ett flertal bidragsformer ger föräldrar med handikappade barn möjlighet att vårda barnet i hemmet och att anpassa bostaden efter barnets behov. Eftersom rätten till bidrag upphör när barnet avlider kan, framhåller motionärerna, familjen under en övergångstid komma i en svår ekonomisk situation. Motionärerna i motion 541 begär en utredning om den ekonomiska situationen när ett barn avlider för föräldrar till handikappade barn med vårdbidrag och för föräldrar som uppbär ersättning från föräldraförsäkringen. I motion 1590 begärs beslut av riksdagen om att vårdbidraget skall få uppbäras under viss tid efter dödsfallet. Vidare begärs beslut om att en särskild statlig trygghetsförsäkring skall kunna tecknas av föräldrar till handikappade barn.

Rätt till vårdbidrag för vård av sjukt eller handikappat barn föreligger generellt i de fall bidragen är motiverade utifrån barnets behov av vård och de extra kostnader som sjukdomen eller handikappet föranleder. Även om utskottet inte vill bestrida att det i enstaka fall kan uppstå ekonomiska svårigheter på grund av bortfall av bidrag i samband med att ett handikappat barn eller ett barn för vilket det utgår föräldrapenning avlider, motiverar detta enligt utskottets upfattning varken en generell utvidgning av rätten till vårdbidrag och föräldrapenning även för tid efter det barnet avlidit eller att en ny statlig försäkringsform införs. Problemen får i stället lösas genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder och, om föräldern saknar medel till sin och

sin familjs försörjning, inom ramen för socialtjänsten.

Utskottet avstyrker med det anförda bifall till motionerna 541 och 1590.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *en reformering av efterlevandepensioneringen*
   att riksdagen *dels* lägger regeringens skrivelse 1983/84:95 till handlingarna, *dels* med anledning av motionerna 1983/84:289 yrkandena 1 a och b och 2, 1983/84:620, 1983/84:776, 1983/84:1611 och 1983/84:2447 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. beträffande *provisoriska regler för delning av ATP-förmåner*
   att riksdagen avslår motion 1983/84:289 yrkande 3,
3. att riksdagen till *Barnpensioner* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 221 000 000 kr.,
4. beträffande *vårdbidrag m. m. till efterlevande förälder*
   att riksdagen avslår motionerna 1983/84:541 och 1983/84:1590.

Stockholm den 13 mars 1984

På socialförsäkringsutskottets vägnar
SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Nils Carlshamre (m), Doris Håvik (s), Börje Nilsson (s), Allan Åkerlind (m), Ralf Lindström (s), Lars-Åke Larsson (s), Ulla Johansson (s), Lena Öhrsvik (s), Siri Häggmark (m), Karin Israelsson (c), Margó Ingvardsson (vpk), Barbro Nilsson i Visby (m), Gunhild Bolander (c) och Rune Backlund (c).